

ס' סיון תשפ"ו
8/6/2020

#3 מוקצה מחמת גופו

1. משנה ברורה סימן שח

חלק ב' דבר שאינו כלי ולא מאכל אדם ולא מאכל בהמה כגון אבנים וקנים ומעות ועצים וקורות ועפר וחול ומת ובע"ח וגרוגרות וצמוקים שמונחים במקום שמתבישים וכל כיוצא בזה דלא חזי ומקרי מוקצה מחמת גופו.

2. שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שח סעיף ז

אבל דבר שאין בו שייכות כלי כגון צרורות או אבנים אף על פי שראויים לכסות בהם כלי, אסור לטלטלם. הגה: וכל דבר שאינו כלי כלל, אסור לטלטלו אפילו לצורך גופו, כ"ש לצורך מקומו (מרדכי פ"ק דיו"ט).

3. שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שח

סעיף כ- חריות (פי' ענפים) של דקל שקצצם לשריפה, מוקצים הם ואסור לטלטלם; ישב עליהם מעט מבע"י, מותר לישב עליהם בשבת. וכ"ש אם קשרן לישב עליהם, או אם חשב עליהם מבע"י לישב עליהם, אפילו בחול.

סעיף כא- אבל נדבך של אבנים אף על פי שחשב עליו מבע"י, אסור לישב (עליהם) אא"כ למדום (פי' סדרום). הגה: וי"א דדין אבנים כדין חריות, וכן עיקר. (מרדכי פ' במה טומנין והמגיד פ' כ"ה בשם הר"ף, וכן יש לפרש הרא"ש).

סעיף כב- אסור לכסות פי חבית באבן או בבקעת, או לסגור בהן את הדלת, או להכות בהן בברזא (פירוש הקנה שמשמים בחבית להוציא היין ממנו); אף על פי שחשב עליה מבע"י, אסור, אלא אם כן יחדה לכך לעולם; אבל מב' יחדה לשבת זה בלבד, לא. וה"מ, בדבר שאין דרכה לייחדה לכך, כגון: הני דאמרן; אבל בכל מידי דאורחיה בהכי, כגון: לפצוע בה אגוזים, ביחוד לשבת אחת סגי. ויש מי שאומר דלא שנא. וי"א שצריך שיעשה בה שום מעשה של תיקון מבע"י (וע"ל סימן רנ"ט דביחוד סגי).

4. שש"כ כ:כו- כז

כו- המפצח גרעינים, אל יחזיק את הקליפות ביד על מנת להשליכן כעבור זמן, אלא ישליכן מיד עם הפיצוח או יניחן על הצלחת. נשאר על הקליפות או על הגלעינים האלה דבר הראוי לאכילה, אף אם אין בדעתו לאכלו, אין הם מוקצה ומותר לטלטלם. וה"ה לגבי העצמות שנשאר להם הן הבשר, או שיש בהם מיח.

דברי מאכל שהתקלקלו ולא ראויים לאכילת אדם ולא לאכילת בהמה, מוקצה הם ואסורים בטלטול.

כז- קליפות, גלעינים, ועצמות שראויים למאכל אדם, או אפילו ראויים רק למאכל בהמה והיא מצויה באותו מקום, כגון קליפת התפוז, גרעיני האבטיח ועצם רכה, מותרים בטלטול, אף אם השליכם לאשפה או לרחוב בשבת. אך אם השליכם לאשפה או לרחוב מבע"י, הם אסורים בטלטול.

הערה שם- ומהגרש"ז צ"ל שמעתי דיתכן שמאכל נמאס עם השלכתו לאשפה. וכבר אין מוציאין משם משא"כ לגבי כלי, שפיר יוציאו אותו העניינים משם. ואולם כלים חד-פעמיים משומשים שהשליכם לאשפה. ודאי אין העניינים מוציאים אותם משם.

5. שם ל-לא

דברי מאכל האסורים באכילה, והם אינם עומדים לאכילת נכריאו לאכילת בהמה מחמת איסור שעליהם, כגון תרומה, תרומת מעשר, וחלה (בזה"ז שאסור לאוכלן), מוקצה הם ואסורים בטלטול.

דברי מאכל האסורים באכילה ואפשר לתקנם לאחר השבת, כגון פירות וירקות שלא הופרשו מהם תרו"מ, או לחם שלא הופרשה ממנה חלה, מוקצה הם ואסורים בטלטול.

6. שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שח סעיף מה

אסור לשחוק בשבת ויו"ט (קנז) עב בכדור. הגה: (קנח) עג ויש מתירין, ונהגו להקל (תוס' פ"ק דביצה).

7. שש"כ טו:עב

והכפתור עצמו, כשנפל, מותר לטלטלו ואין בו משום מוקצה. אך טוב להחמיר בזה, מכיון שכעת, אינו ראוי לכל שימוש.

... (דלד) מנחת שבת סימן פה ס"ק ב, וכן שמעתי מהגרש"ז אויערבך

דצ"ל ע"פ סו"י שח סעי' ה ובמ"ב ס"ק לה בשם הפמ"ג בהא דדלתות הכלים שנתפרקו, וכפתור דמי להא דדלתות הכלים, דשניהם מוכנים בטלטול אגב אביהם, ולא דמי לדלתות הבית, שם, שלא היו מוכנות בטלטול אגב אביהן, והפתיחה והנעילה של הדלתות אינן עושות אותן למוכנות אגב אביהן, ע"ש במ"א ס"ק יט ובלבוש"ט, וכן לא דמי להאי דסו"י שח סעי' טז, דשאני התם שא"א להשתמש בטפסל בלי התיקון, מה שאין כן הבגד שראוי ללבושו גם בלי התיקון, ולכן הכפתור נגזר אחריו הבגד ומותר לטלטלו. ואמר הגרש"ז אויערבך דצ"ל, שאם הכפתור שנשר מן הבגד הוא פשוט ומצוי, אשר אין מקפידים להחזיר דוקא כפתור זה, נראה דאסור לטלטלו, וכן אם גם הבגד נקרע אחריו נשירת הכפתור, מסתבר דהואיל ואין הכפתור עומד להיות מוחזר למקומו, נעשה הכפתור מוקצה. ולענין כפתור חדש, אי מותר לטלטלו, עיין במנחת שבת הג"ל טמסתפק, ועיין קצתו ש סי' קט בבד"ש ה"ד.

8. הערה שם

9. שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שח סעיף לט

אסור לטלטל בהמה, חיה ועוף, ואעפ"י כן (קמז) מותר לכפות את הסל לפני האפרוחים, כדי שיעלו וירדו בו, ובעודם עליו, (קמח) סו אסור לטלטלו.

10. תוספות מסכת שבת דף מה עמוד ב

הכא במאי עסקינן דאית ביה אפרוח מת - פירש הר"ר יוסף דלא נקט אפרוח חי משום דחי חזי לשתק בו תינוק כשבוכה ואין נראה דהא בההיא דכופין את הסל לפני האפרוחין (לעיל דף מג). משמע דאסור לטלטל ועוד אי מחיים שרי אמאי קאמר בסמוך דמודה ר"ש בבעלי חיים שמתו שאסורין אלא ודאי בעלי חיים מוקצין הם כגרוגרות וצימוקין ומקצה אותם גם מכלבים ולא דמי לבשר תפל שמותר לר"ש מדפרין בפרק מפנין (לקמן קכח). על רב הונא דשרי והא תלמיד דרב הוה ורב כר' יהודה סבירא ליה אבל לר' שמעון משמע דשרי משום דאינו מקצהו מכלבים כמו בעלי חיים.

11. שו"ת מהר"ח אור זרוע סימן פב

ועל העופות לא מלאני לבי להתיר דאין ללמוד היתר שמוש בעלי חיים מהיתר כלים. דאף כלי שמלאכתו לאיסור לצורך גופו ולצורך מקומו מותר. אבל צרורות שבחצר אפילו צריך מהם צורך גדול אסור לטלטל משום דאין תורת כלי עליהם הכי נמי בבעלי חיים. ויש לאסור יותר בבעלי חיים דאין משתמשין בבעלי חיים ולא פלוג רבנן בבעלי חיים. אשר בן הר"ר יחיאל צ"ל.

12. שו"ת מהר"ח אור זרוע סימן פא

ועוד הודיעוני כי נ"ל אעפ"י שבעלי חיים מוקצים נינהו. מ"מ נ"ל להתיר לטלטל עופות המצפצפים בקול נאה בכלובו. דליכא למיחש דילמא שמיט גדיפיהו כיון שבני אדם נהנים בקולם לאו מוקצים נינהו. מיד' דהוי אסליקוסתא שהיא למראה. וקול ומראה כי הדדי נינהו לענין מעילה. וצא ולמד מכל כלי שיר דאי לאו גזירה שמא תפסק שמא היה מותר לטלטל ולשורר בהן. העני בדעת חיים אליעזר בן רבינו יצחק.

13. שולחן ערוך הרב אורח חיים הלכות שבת סימן שח סעיף ח

והמת ובעלי חיים וכל כיוצא בדברים אלו ואפילו דבר שהוא ראוי להשתמש בו איזה תשמיש המותר בשבת כגון אבנים שראויין לפצוע בהן אגוזים וצרורות שראויות לכסות בהן כלים וכל כיוצא בהם כיון שאין תורת כלי עליהם אסור לטלטלם אפילו לצורך גופם ומקומם אלא על פי הדרכים שיתבארו וזהו הנקרא מוקצה מחמת גופו:

14. שש"כ כ:מז

חול שבשפת הים מוקצה הוא וכן הדין לגבי חול המוכן לצורך בניה, אך חול המכונס בארגז חול למשחק ילדים אינו מוקצה ומותר לטלטלו.

15. שם לז

תרופות לאדם הבריא, שאסור לו לבולען בשבת, הרי הן מוקצה. אך אם היה חולה מבעו"י מותרות הן בטלטול, אף לא לצורך השימוש בהם בשבת.

הערה שם- ומסתבר דבגמ"ח לתרופות מותרים בטלטול בכל גווני.

16. שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שש סעיף י!

כל הכלים שנשברו, (כז) <ה> אפי' בשבת, מותר (כח) לטלטל שבריהם ובלבד שיהיו ראויים * לשום מלאכה * כגון שברי עריבה טו לכסות בה החבית ושברי זכוכית לכסות בה פי הפך; אבל אם אינם ראויים לשום מלאכה, לא. הגה: ואם נשברו במקום שיכולים להזיק, כגון זכוכית שנשברה על השלחן או (כט) במקום שהולכין, מותר לטלטל השברים כדי לפנותן (ל) טז שלא יזקו בהם

44. Soft Walkin' Wheels
45. Super Glow Light Desk
46. Super Storage Easel
47. Super Storage Travel Desk
48. Surprise Sounds Animated
49. Talking Cell Phone
50. Talking Pay Phone
51. Talk n' Teach Radio
52. Tap-a-Tune Piano
53. Tap -a-Tune Xylophone
54. Tough Trike
55. Tricycle

V.

Prohibited Toys for Children Above Chinuch Age

Toys and games with which one transgresses a prohibition during play, and were specifically designed for children of *chinuch* age (approximately four years of age), are כּלִים שְׁמֵלֵאכְתָּם category one.

The following is a partial list:

1. Bamboozle
2. Bed Bugs
3. Clay, Plasticine
4. Creative Art Studio
5. Electronic Dream Phone
6. Electronic Hand-Held Jumanji
7. Electronic Hand-Held Monopoly
8. Electronic Hand-Held Sorry
9. Electronic Hand-Held Yahtzee
10. Electronic Mall Madness
11. Electronic Talking Battleship
12. Mr. Mouth
13. Perfect Shot 110 Camera
14. Pictionary
15. Radar Talk n' Listen Robot

16. Scattergories Junior
17. Scrabble
18. Taboo
19. Two-wheel bike
20. Upwords
21. Up Words
22. Yahtzee

VI.

Permitted Toys for Children of Chinuch Age

The following toys and games are incorrectly assumed to be prohibited due to a transgression that is violated during play. In reality, a transgression is not violated, and, therefore, children of *chinuch* age are permitted to play with them [Note: This ruling does not apply to adults.]

1. Balls*⁽¹⁵⁾

* 1. One should not play in an area where the ball may leave the area enclosed by an *eruv*.⁽¹⁶⁾

2. If a ball is stuck in a tree area or bush, three or more *tefachim* above the ground (i.e. a *tefach* is 3.75 inches according to HaGaon Rav Moshe Feinstein *zt"l*), it is forbidden to climb or shake the tree. It is also forbidden to poke the branches of the tree or bush with a stick.⁽¹⁷⁾

3. Games in which a ball is rolled on the ground are forbidden. Therefore, it is forbidden to play soccer or marbles outdoors.⁽¹⁸⁾

15. הביי ס״ס שח, וז״ל: כתב באגור בשם השבלי לקט שאסור לשחק בשבת וי״ט בכדורים, שאינם ראויים לצור על פי צלוחית דממאסי שמתנפי ע״י טיט ועפר, וכן כדור של עץ אסור לטלטל ולשחק בו. אבל התוס' ביצה דף יב אהא דתנן בש״א אין מוציאין את הקטן ולא את הלולב ולא את ס״ת לרה״ר, וביה מתירין, כתבו בפירוש רלאו דווקא קטן למולו דה״ה שלא למולו, דשרי גם טיול, דהא אשכחן דמשחקין בכדור ביו״ט ברה״ר אע״ג דליכא אלא טיול, ע״כ. משמע שמוותר לטלטל כדור ביו״ט, וה״ה בשבת דכדברים אלו יו״ט ושבת שוים הם. ומיהו בירושלמי פ״ד דתענית מצאתי ״טור שמעון למה חרב? י״א מפני הזנות, וי״א שהיו משחקין בכדור״, עכ״ל הבי״י. והמחבר בש״ע סי' שח סמ״ה פסק כדבריו בבי״י שאסור לשחק בכדור בשבת. אבל הרמ״א כתב ויש מתירין ונהגו להקל. וצ״ב במאי פליגי המחבר והרמ״א.

16. ונדון קודם בדת הבי״י, ואקדים לבאר טעם השני שהביא הבי״י בירושלמי במסכת תענית פ״ד ה״ה איתא: טור שמעון [שם עיר] למה חרב? יש אומרים מפני הזנות, ויש אומרים שהיו משחקין בכדור, ע״כ. ולכאורה צ״ע בדברי הבי״י איך ראה מהירושלמי

1 דאסור לשחק בכדור בשבת, הא הירושלמי לא הוכיח בכלל רמיינו בשבת? ועוד, אפי' אם תאמר דהירושלמי איירי בשבת מ"מ לא ביאר אוהו חטא יש במשחק הכדור שמפני זה נחרב העיר טור שמעון? וראיתי בספר עלי המר על הירושלמי מועד חלק ב' שמציין להרוקח סי' נה, וז"ל: ויקהל משה, אמר הקב"ה למשה עשה קהילה גדולה ודרוש להם בשבת הלכות שבת, שילמדו ממך דורות הבאים להקדיל קהלות ככל שבת ושבת לדרוש לישראל איסור והיתר וכו'. ואין להניח הררשה עבור הסעודה השלישית כדאמר בפרק השולח גט [גיטין לח] ובמדרש משלי בפסוק אשת חיל מי ימצא. "אמר ר' חמי בר חנינא מפני מה נתחייבו שני בניו של ר' מאיר שמתו שניהם כיחד בשבת במנחה, מפני שהיו רגילין להניח בית המדרש באוכלים". וכפ' בתרא דתענית דירושלמי "טור שמעון למה חרב? מפני שהיו משחקים בכדור ובטלין מן התורה". עכ"ל. מבואר מדברי הרוקח בהירושלמי איירי בשבת, ומה שנחרב העיר טור שמעון הוא משום שהיו בטלין מן התורה בשעה שהיו דורשים ההלכות. ומשמע מזה דשלא בשעת הדרשה מותר לשחק בכדור, ובאמת מצאתי כן להדיא במטה משה עמי תעז (הובא בספר הגיל) וז"ל: ומשמע דלשחק בכדור שלא בזמן בית המדרש מותר, וכ"כ התוס' בפ"ק דביצה דמותר לשחק בכדור בשבת ויו"ט, עכ"ל.

2 הרי מבואר דמצד טעם זה שהביא הב"י הא דאסור לשחק בכדור הוא משום ביטול תורה. ונמצא דשלא בשעת לימוד מותר לשחק בכדור, וקטנים שלא שייכי בהם עון ביטול תורה מותרים לשחק אפילו בשעה שהגדולים לומדים בבית מדרש הלכות. אבל כבר הבאנו לעיל שהב"י הביא עוד טעם לאסור לשחק בכדור בשבת בשם השבלי לקט, וז"ל: אסור לשחק בשבת ויו"ט בכדורים שאינם ראוים לצור ע"פ צלוחית דמאסי שמטנפי ע"י טיט ועפר, וכן כדור של עץ אסור לטלטל ולשחק בו, ע"כ. מבואר מהשבלי לקט דהא דאסור לשחק בכדור בשבת הוא מטעם מוקצה. ובספר אז נדברו ח"ב סי' ד הקשה על מה שכתב השבלי לקט דכדור מוקצה הוא, וז"ל: הלא סוף סוף זה ראוי להשתמשות שנועשית בשביל זה, ע"י. ועי' מה שכתב בזה בשו"ת שאלו ציון ח"א סי"א.

3 וראיתי בספר ברכת השבת דף קט שכתב בזה וז"ל: אסור לשחק בכדור בשבת, וצ"ב בטעם האוסרין, דכיון שמשחקין בו להוי כלי משום זה עצמו שעומד עבור משחק. ולכאורה מכאן ראייה שמשחק אינו חשוב שימוש להחשיב מידי לכלי, ומסתבר לומר דאם הכדור מתקן לכן ככדורים של זמנינו שרי לכ"ע דע"י תיקון מעשה נחשב כלי גמור, והשו"ע מייירי באבן בעלמא שהיא עגולה וראויה לשחק בה אבל לא תוקנה לכך, עכ"ל.

4 ולכאורה צ"ע בדבריו, דאם כדבריו דלא אסר המחבר אלא באבן בעלמא ומשום שלא נעשה בה מעשה ליחידה למשחק, א"כ היכא שכבר שיחק בכדור זה בע"ש יש להתיר גם לדברי המחבר, דהא פסק בש"ע כסי' שח סכ"א: נדבך של אבנים אף על פי שחשב עליו מבעוד יום אסור לישב עליו אלא אם כן למדום, וי"א דדין אבנים כדן שפיר נעשה כלי ע"י זה ואין כאן איסור מוקצה, וא"כ כשכבר שיחק עם הכדור בע"ש היה לו להמחבר להתיר לשחק בו בשבת. ורוחק לומר דהמחבר מייירי בכדור שמשחקים בו בפעם הראשונה בשבת, ולכן אסור. ובאמת הפרי מגדים בא"י סי' שח ס"ק עב כתב וז"ל: ואם שחק בערב שבת מבעוד יום יש לומר הוכן לכך. וכן מבואר מהתוספת שבת סי' שח ס"ק קט שכתב: אבל כיון שלא נעשה מתחלה לשם כך אלא עכשיו הוא רוצה להשתמש בו למידי אחריו באמחשבה בעלמא לא משוי ליה כלי, עכ"ל. חזינן שני

1 חידושים מהתוספת שבת, חדא, דאם כבר שיחק עם הכדור בע"ש מותר לו לשחק בו בשבת, ושנית, דאם הכדור נעשה לכתחילה לשם כדור אין זה בכלל מוקצה. אבל כזכור אין לפרש כן בד' המחבר, דרוחק לומר דמייירי דוקא כשלא שיחקו בו מבעוד יום. וע"כ יש לחלק בין תחילת עשיית הכדור, למשחק ויחוד בעלמא, וכן ראיתי בספר שבות יצחק דף עט שהביא להלכה בשם הגרי"ש אלישיב והגרי"ב זילבער שליט"א וז"ל: משחק המיוצר מתחילה לצורך משחק כיון שנעשה בו מעשה רב נחשב כלי אף לדעת הש"ע, דלא אסר השו"ע לטלטל כדור אלא באבן או עץ שהכינם למשחק ע"י יחוד או מעשה כל דהו, משא"כ במשחק שנוצר מתחילה למשחק כיון שנעשה בו מעשה רב נחשב לכלי, כן שמעתי מהגרי"ש אלישיב שליט"א, וכן כתב הגרי"ב בנימין זילבער שליט"א, עכ"ל. ולפי"ז גם המחבר יורה דבזמן הזה מותר לשחק בכדורים, שהרי נעשו לכך.

2 אבל לענין נראה דשיטת המחבר הוא דאסור לשחק בכדור אפי' אם הוא כלי גמור, ונקדים להביא את לשון השבלי לקט שהוא המקור לדין זה (שהב"י גופיה לא ראה דברי השבלי לקט רק הביא האגור שהביא מקצת דברי השבלי לקט) וז"ל: בין שיש תורת כלי עליו בין שאין תורת כלי עליו נראה שאסור לשחק בו ולטלטלו בשבת ויו"ט, שהרי אין צורך בטלטולו, ואפי' לכסות בו פי צלוחיתו אינו ראוי דהא ממאס על ידי ששחקים בו ומטנף בטיט ועפר, עכ"ל.

3 מבואר מדבריו דאפי' אם יש שם כלי על הכדור אסור לטלטלו בשבת, שהרי כתב "שאין צורך בטלטולו" ר"ל שלשחק עם כדור אינו נחשב צורך וממילא יש בו איסור טלטול כמו כל כלי שמלאכתו להיות אסור לטלטלו שלא לצורך כלל. ולפי זה לדעת המחבר יש לאסור לטלטל גם שאר משחקים, כיון שמשחק לא חשיב צורך, ועדין צ"ע בכל זה. [ואולי בזה פליגי התוס' והשבלי לקט, אי משחק ועיסוק בעלמא חשיב צורך האדם. ועתה נדון בשיטת הרמ"א שכתב "ונהגו להקל", והמ"ב בס"ק קנח כתב בטעם הדבר וז"ל: שכיון שעשוי לכך ומיוחד לזה בתמידות לא שייך בו שם מוקצה, עכ"ל, ביאור דבריו דכיון שעשוי למשחק ממילא יש עליו שם כלי, ולפי מה שכתבנו לעיל דעת השבלי לקט שאפי' אם יש תורת כלי על הכדור אסור לשחק בו משום דאינו נקרא צורך ועל כן אסור לטלטלו, יש לומר דס"ל להרמ"א דלשחק עם כדור נקרא צורך, כדמוכח מדברי התוס' במסכת ביצה דף יב. [וע"ע בזה בפרק 1 ציון 1.]

4 אבל עדיין יש להבין ביטול תורה שמעון מפני ביטול תורה. ואה"נ דלקטנים אין כאן חששא דאין לעיל איסור ביטול תורה אבל לגדולים היה לן לאסור. ובאמת לשון הרמ"א הוא "ונהגו להקל", וכבר ידוע מה שהביא המג"א סוף סי' תצ בשם תשובות הרמ"א דהיכא דכתב "זהעם נהגו" ולא כתב "וכן נוהגין" כוונתו שהעם נהגו כן מעצמם אף שאינו נכון, וה"נ מה שכתב הרמ"א "ונהגו להקל" אין כוונתו לפסוק כן אלא שכן נהגו, ומשמע דלביתחילה טוב להחמיר בזה.

16. מ"ב סי' שח ס"ק קנח. ועי' בשו"ת רבי משה פרונינצ'אלו סימן נג וז"ל: ואלו המשחקים בכדור במקום הירוע בשדה שם, פעמים רבות יוציאווה מהחלונות ונמצא שבת קודש מתחלל בהוצאה ההיא מרה"י לשדה שהיא כרמלית, וכאשר יביאווה משם אל תוך הבית ששחקים בו, הרי חלול שני בהכנסה מכרמלית לרה"י, ע"י.

17. ש"ע סי' שלו סי"א וסי"ג.

18. אעתיק כאן מה שראיתי בקובץ בית אהרן וישראל ג (לט) וז"ל: הפוסקים שדנו במשחק כדור וכדומה השוו אותו למש"כ בסימן שלח אין שוחקין באגוים ותפוחים וכיו"ב משום אשווי גומות, כ"כ בשו"ת באר עשק [סימן פא] שו"ת רמ"פ [סימן נג]